

УДК 336.532.1+ 332.053.22

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ФОРМУВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Горовий Д. А., к.е.н., доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Горовий Д. А. Порівняльний аналіз витрат на формування нематеріальних активів на підприємствах України та Великобританії. В статті визначені обсяги НМА підприємств України, проведено порівняння витрат та визначені прогнозні обсяги і тенденції витрат на формування НМА в Україні та Великобританії.

Горовий Д. А. Сравнительный анализ затрат на формирование нематериальных активов на предприятиях Украины и Великобритании. В статье определены объемы НМА предприятий Украины, проведено сравнение затрат и определены прогнозные объемы и тенденции затрат на формирование НМА в Украине и Великобритании.

Gorovyi D. The Comparative Analysis of Expenses on Intangible Assets Forming at the Enterprises of Ukraine and the UK. The Ukrainian enterprises Intangible Assets volumes are determined, the comparison of costs is conducted and look-ahead volumes and tendencies of costs are specified for forming Intangible Assets in Ukraine and the UK.

Постановка проблеми. Незаперечним фактом економіки сьогодення є те, що не лише матеріальні, але і нематеріальні здобутки підприємств мають певну цінність і здатні приносити йому грошовий дохід, тобто є елементами сукупного капіталу підприємства. Єдиної "капітальної" категорії щодо таких здобутків поки що не існує. Більш-менш розповсюдженою зараз є категорія "інтелектуальний капітал". Але через різноманіття визначень та видів нематеріального, що відноситься до неї, виникає необхідність введення єдиної категорії більшого порядку, якою може стати "віртуальний капітал" [1]. На жаль у вітчизняній економіці роль таких нематеріальних активів є незрівнянно меншою у порівнянні з іноземними підприємствами. Це суттєво знижує вартість українських підприємств у порівнянні конкурентами за умов угод М&А або процедур ІРО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше проблеми оцінки нематеріальних здобутків підприємства з'явилися в роботах західних вчених – Б. Лева, В. Свейбі, Д. Андріессена, Б. Марра, П. Саллівана, Л. Едвінссона, Н. Бонтіса, Й. Рууса [2-7] та інших. В їх роботах, переважно, досліджувалися проблеми використання та розроблялися методи оцінки інтелектуального капіталу, як одного з видів нематеріальних здобутків підприємства. Також окремі види нематеріальних активів підприємства досліджувалися в роботах вітчизняних і російських вчених: О. Кендюхова, А. Козирева, С.Кравченко, Н.Слободянюк, Д. Макарова [8-12] та інших.

Визначення невирішеної проблеми. Проте головною проблемою залишається неврахування вартості цих НМА у структурі балансу підприємств через відсутність загальноприйнятої у державі методики оцінки їх вартості та єдиної звітності щодо їх врахування на відміну від країн ЄС, де прийняті "Звіт про інтелектуальний капітал фірми" (Данія, Австрія), "Звіт з людських ресурсів (HR statement)" (Фінляндія), "Монітор нематеріальних активів" тощо.

Тому **метою статті** є визначення обсягів НМА підприємств України, порівняння витрат на НМА в Україні та Великобританії та визначення прогнозних обсягів і тенденцій витрат на НМА на підприємствах України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що не всі можливі види нематеріальних здобутків відображається зараз на балансі українських підприємств у складі нематеріальних активів (строчка 010, Ф№1) та окремо гудвілу підприємства та гудвілу при консолідації (строчки 065 та 075, відповідно), які введені в структуру балансу лише з 2007 року. Крім того, у балансі малих підприємств, що оподатковуються за спрощеною системою, НМА та тим більше гудвіл взагалі ніяк не враховуються.

Аналіз консолідованих даних Державного комітету статистики України за 2006-2011 роки зі Структури балансу підприємств за видами економічної діяльності [13] та аналіз фінансової звітності окремих підприємств промисловості за даними сайту Державної установи "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" [14] свідчить про ігнорування поняття "гудвіл" українськими підприємствами, й повну відсутність будь-яких обсягів капіталу підприємств по цій категорії балансу.

Таким чином, інформацію про стан та обсяги "віртуального капіталу" підприємств України можна дізнатися лише з обсягів їх нематеріальних активів. Дані про обсяги нематеріальних активів (тобто їх залишкову вартість) підприємств України подані на рис. 1. (Дані з 1996 по 2005 рік взяті з [15], а 2006 по 2010 розраховані за даними [13], дані за 2011 та 2012 рік поки що на сайті Державного комітету статистики України відсутні).

З рисунку видно, що на підприємствах України поступово збільшується обсяг НМА навіть за їх залишковою вартістю, що свідчить про те, що підприємства вкладають гроші у достатньо ризикований та мало ліквідний вид активів. Проте прогноз обсягів НМА виявляється дещо невтішним. Для прогнозу використовувалися трендові моделі, закладені в Microsoft Excel. Серед них обиралися найбільш достовірні

моделі за критерієм достовірності апроксимації ($R^2 \rightarrow 1$). За цими критеріями було обрано поліноміальні тренди третього ступеню. (Рівняння ліній цих трендів та величини достовірності апроксимації для них вказані на рис. 1). Так, за цим прогнозом к 2013 року обсяг НМА підприємств України досягне свого максимуму, та почне зменшуватися, хоча для промислових підприємств прогноз є більш успішним – обсяг НМА по ним в найближчі роки буде лише збільшуватись.

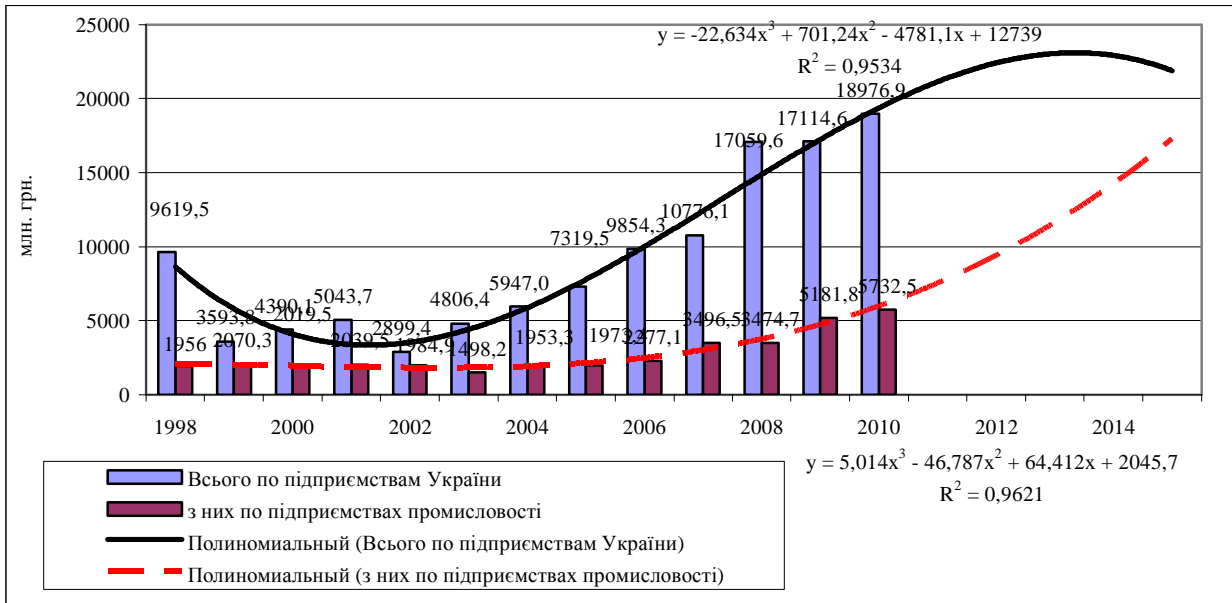

Рис. 1 – Залишкова вартість нематеріальних активів, млн. грн.

Також довгостроковий прогноз обсягів НМА був розрахований за методом Бокса-Дженкінса (ARIMA, авторегресії та плінного середнього) за допомогою програми Forecast Expert. Ці прогнози є більш втішними, адже за ними, що для всіх підприємств України, що для підприємств промисловості очікується збільшення їх НМА (рис. 2 та 3, відповідно).

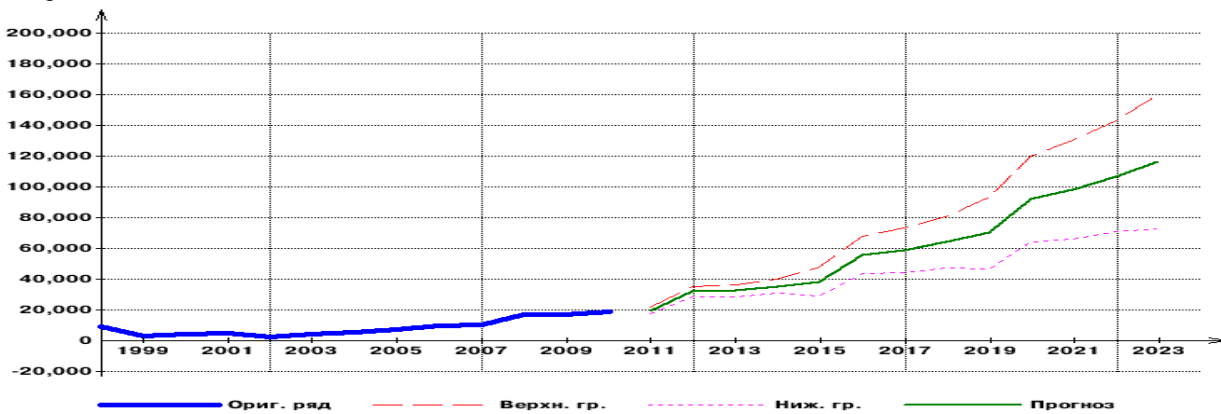

Рис. 2 – Прогноз залишкової вартості нематеріальних активів підприємств України за моделлю Бокса-Дженкінса, млн. грн.

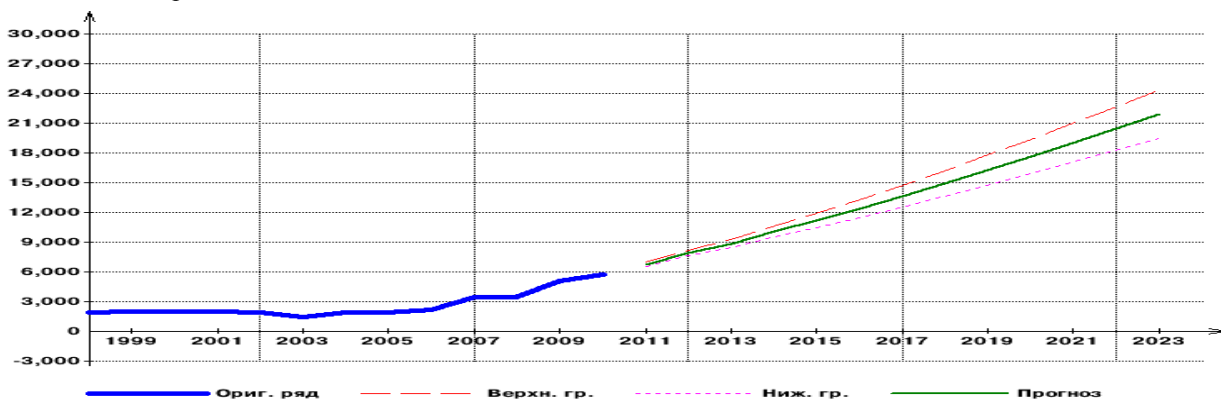

Рис. 3 – Прогноз залишкової вартості нематеріальних активів промислових підприємств України за моделлю Бокса-Дженкінса, млн. грн.

Проте реальний стан нематеріальних активів підприємств України розкривається через порівняння обсягів цих активів з сумою підсумку балансу цих підприємств, тобто через визначення питомої ваги НМА в структурі балансу. (Дані з 1996 по 2005 рік взяті з [15], а 2006 по 2010 розраховані за даними [13], дані за 2011 та 2012 рік поки що на сайті Державного комітету статистики України відсутні). Результати розрахунків свідчать, що частка нематеріальних активів у балансі промислових підприємств і в цілому по всіх підприємствах за всі періоди спостережень досить незначна, тобто є істотно меншою за 1 % (рис. 4, табл. 1).

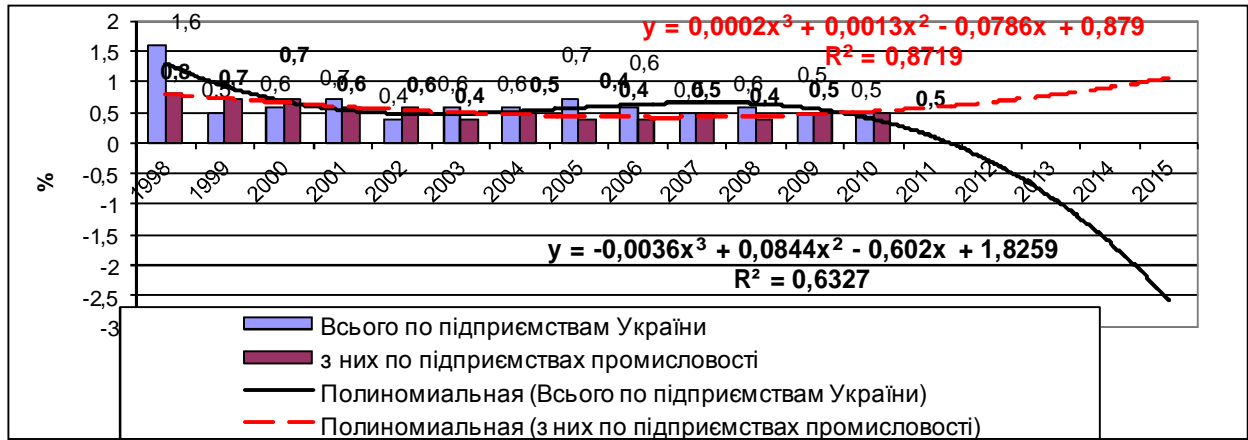

Рис. 4 – Питома вага нематеріальних активів у структурі балансу підприємств, %.

Таблиця 1

Середнє значення частки НМА в структурі балансу українських підприємств, %

Показник	Всього по підприємствах України	По підприємствах промисловості
Середнє арифметичне значення	0,646154	0,538462
Мода	0,6	0,4
Медіана	0,6	0,5

Проте констатації факту про замалий обсяг НМА в Україні недостатньо. Цікавою є спроба прогнозу обсягів НМА на підприємствах України не тільки в абсолютному обсязі, але і у їх питомій вазі в структурі балансу.

І знову прогнози за допомогою трендових моделей (рис. 4), побудованих за принципами, як і на рис. 1, є досить невтішними. Прогнозується зменшення питомої ваги НМА в структурі балансу повного зникнення (зрозуміло, що від'ємних значень питомої ваги не існує). Хоча стосовно підприємств промисловості прогноз, знову, більш вдалий – спостерігається збільшення питомої ваги НМА у структурі їх балансу.

Проте прогноз за допомогою моделі Бокса-Дженкінса, знов, як і випадку з абсолютними значеннями, не такий песимістичний (рис. 5 та 6).

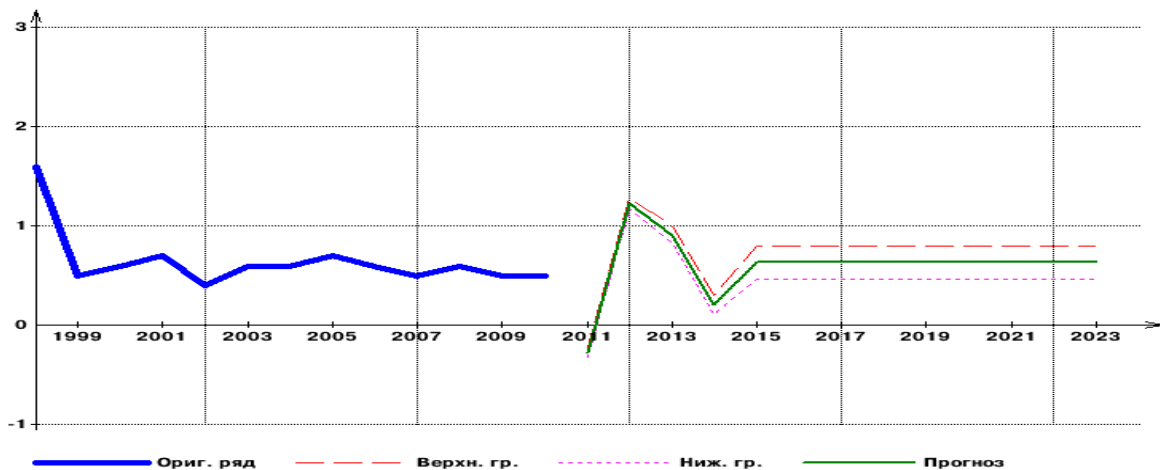

Рис. 5 – Прогноз питомої ваги нематеріальних активів в балансі підприємств України за моделлю Бокса-Дженкінса, %

Так, за моделлю Бокса-Дженкінса, питома вага НМА у балансі підприємств України має стабілізуватися після деякого коливання на рівні 0,5-0,7%, що, попри все, є також сильно малим значенням. Проте на підприємствах промисловості очікується збільшення частки НМА в довгостроковій перспективі до 2% від підсумку балансу у 2023

році з незначною похибкою (межі верхньої та нижньої границі прогнозу практично співпадають із значенням прогнозу (рис. 6)).

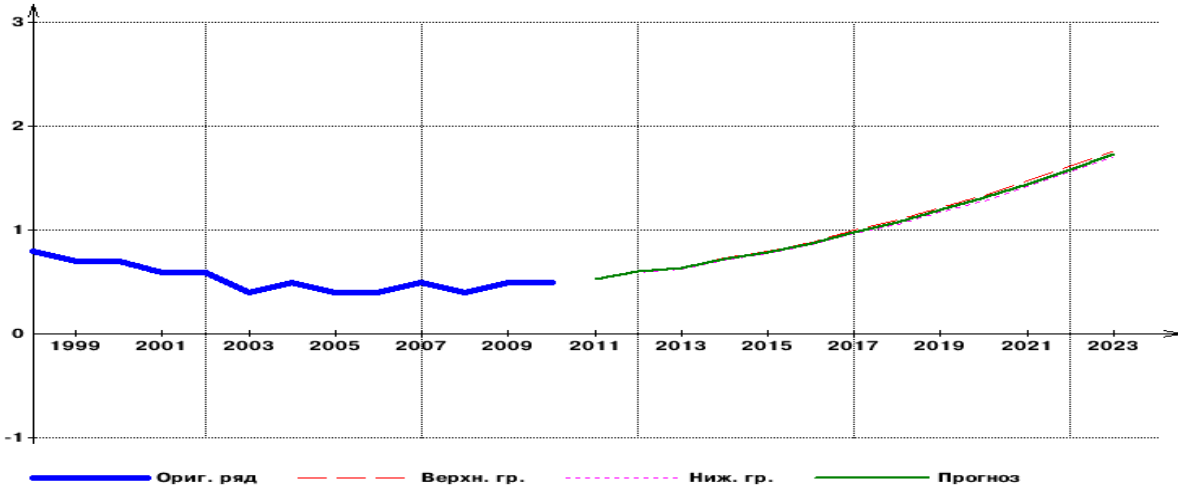

Рис. 6 – Прогноз питомої ваги нематеріальних активів в балансі промислових підприємств України за моделлю Бокса-Дженкінса, %

З цих наведених даних ще у 2008 році [15] робилися висновки, які вірні і зараз:

1) вітчизняні підприємства не повністю відображають у бухгалтерському обліку нематеріальні активи, які перебувають у господарському обігу, або взагалі виконують це лише тоді, коли це вимагається законодавством;

2) обсяги нематеріальних активів дійсно є дуже замалими.

Також цікавим є порівняння залишкової вартості нематеріальних активів (млн грн.) з інвестиціями у нематеріальні активи (млн грн.), тобто з витратами коштів, що йдуть саме на придбання та освоєння нових НМА (рис. 7) та порівняння питомої ваги НМА у структурі балансу підприємств та питомої ваги інвестицій у НМА у загальному обсязі інвестицій, % (рис. 8). На жаль таке порівняння вдається зробити лише по всіх підприємствах України, адже за даними Державного комітету статистики України не виокремлюються окремо інвестиції по галузях промисловості [16].

Рис. 7 – Порівняння залишкової вартості НМА та витрат на їх придбання та освоєння, млн. грн.

Прогнози по цих даних знов-таки робилися як за допомогою трендових моделей, так і за допомогою моделі Бокса-Дженкінса. Незважаючи на начебто існуюче протиріччя між прогнозом витрат на їх придбання та освоєння НМА (інвестицій у НМА) за цими двома методами, можна констатувати єдину тенденцію – обсяг коштів, інвестованих у НМА на підприємствах України (особливо у питомій вазі) буде залишатися і надалі незначним. І перспективи такого інвестування є досить туманними, про що свідчать і від'ємні прогнози питомої ваги у трендовій моделі, і досить широкий інтервал між верхньою і нижньою границею прогнозу у моделі Бокса-Дженкінса.

Рис. 8 – Порівняння питомої ваги НМА у структурі балансу підприємств та питомої ваги інвестицій у НМА у загальному обсязі інвестицій, %

Особливо загрозовою така тенденція постає у порівнянні з аналогічними даними будь-якої іншої країни світу, де практика використання НМА є більш розповсюдженою, і де підприємства використовують НМА не за примусом, а для дійсного збільшення їх вартості.

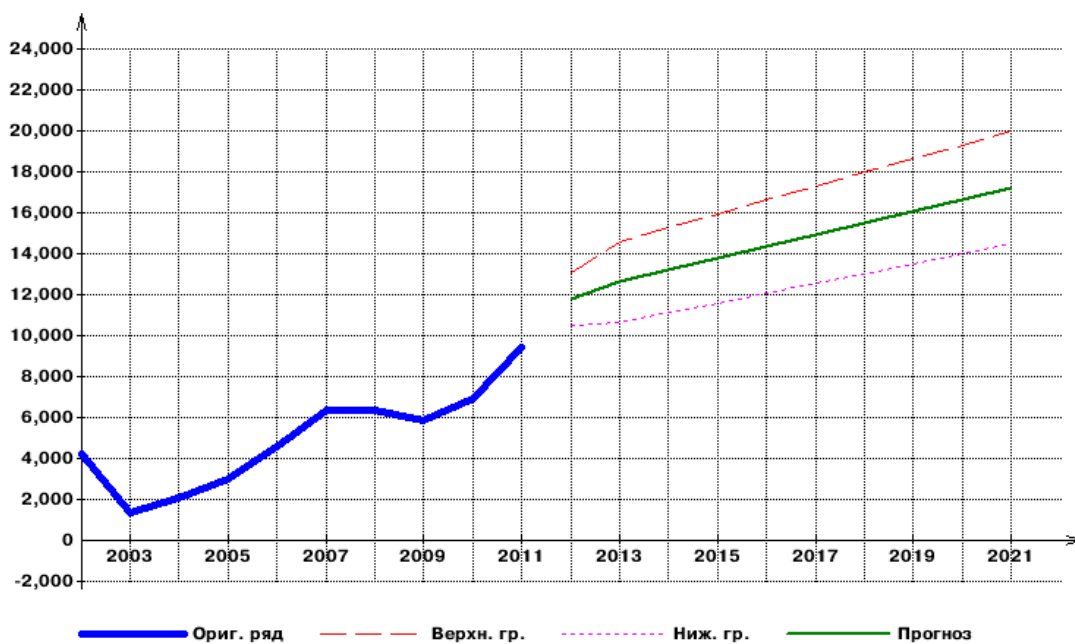

Рис. 9 – Прогноз витрат на їх придбання та освоєння НМА, млн. грн.

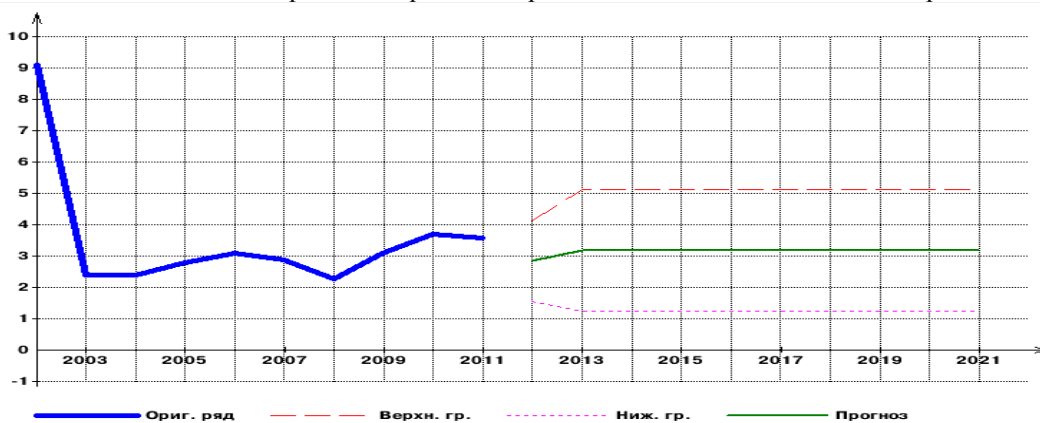

Рис. 10 – Прогноз питомої ваги інвестицій у НМА у загальному обсязі інвестицій, %.

Наприклад, за даними [17] на рис. 11 побудовано прогноз питомої ваги інвестицій у НМА у загальному обсязі інвестицій (у %) на підприємствах Великобританії. Оскільки доступним є більший масив вихідних даних, то величина достовірності апроксимації прогнозу є досить високою. Також слід зауважити на незрівнянно велику у порівнянні з питомою вагою інвестицій в Україні частку інвестицій у НМА у Великобританії. За цими даними частка інвестицій у НМА вже є більшою ніж інвестиції у матеріальні активи і вона має збільшуватися.

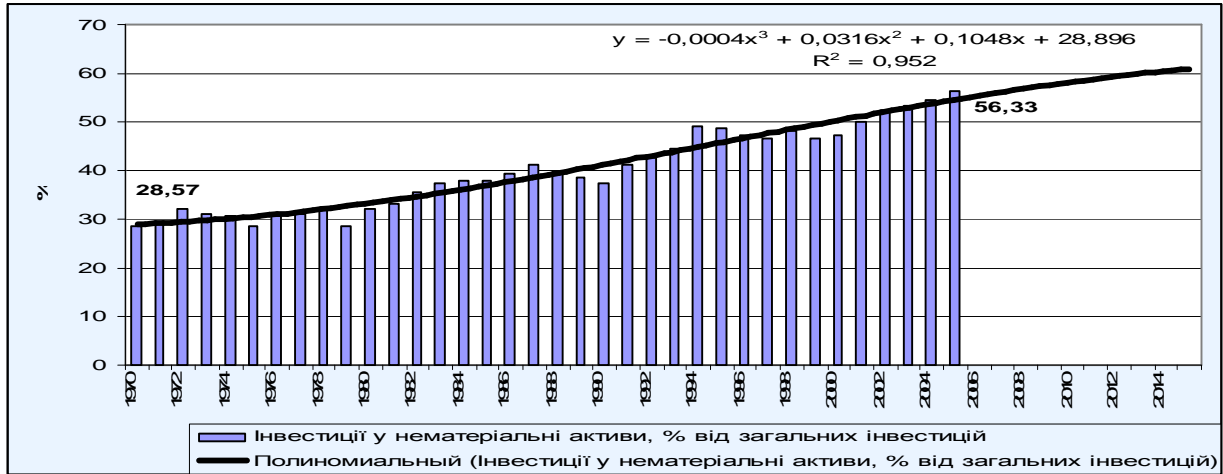

Рис. 10 – Питома вага інвестицій у НМА у загальному обсязі інвестицій у Великобританії, %

Довгостроковий проноз питомої ваги за моделлю Бокса-Дженкінса дає ще більш фантастичний проноз по даних Великобританії – частка інвестицій у НМА у загальному обсязі інвестицій за 30 років при зберіганні поточних тенденцій може сягнути майже 90% (рис. 12). Достовірність такого прогнозу підтверджується дуже близькими границями прогнозу до величини прогнозного ряду. Проте такий проноз також неможна вважати добрим, адже збільшення обсягів НМА відволікає кошти від інвестицій у реальний сектор економіки, і свідчить про велику частку ризикованих спекулятивних операцій на ринку.

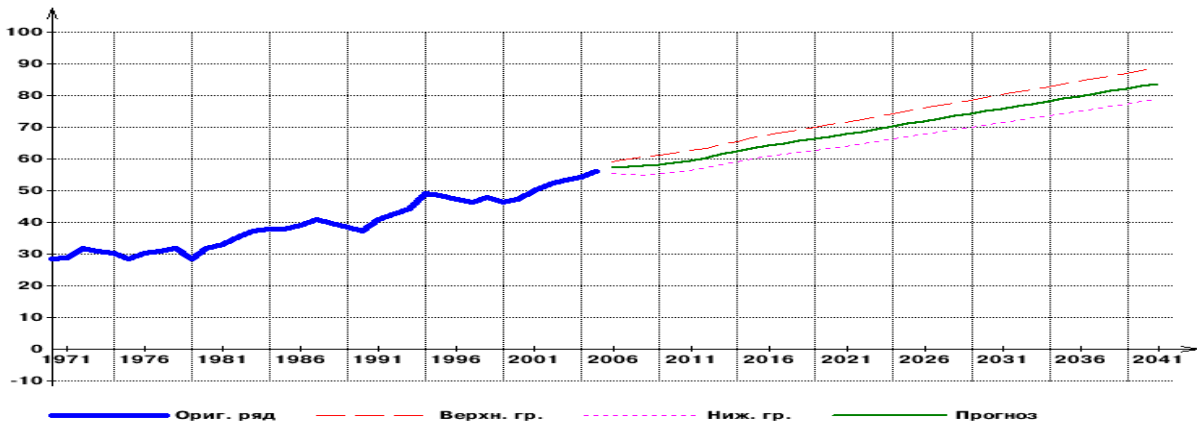

Рис. 10 – Прогноз питомої ваги інвестицій у НМА у Великобританії загальному обсязі інвестицій, %

Висновки і пропозиції. Тенденції витрат на формування НМА та їх обсяги в Україні свідчать про незначне вкладання коштів у такі види активів сучасними підприємствами, особливо у порівнянні з підприємствами Великобританії. Також невтішними є і прогнози, щодо майбутнього стану НМА в Україні. За найбільш песимістичним сценарієм їх питома вага в балансі українських підприємств знизиться до нуля. Це свідчить про недооціненість українських підприємств, або спеціальне заниження їх вартості. Проте і надвелике (більше 50%) вкладання коштів у НМА від обсягу всіх витрат у Великобританії вважати доцільним також не можна. Це свідчить про переоцінку підприємств Великобританії і потенційну загрозу неліквідності через "віртуальність" таких активів.

Список використаних джерел:

1. Горовой Д.А. Виртуальный капитал как особое достижение современного предприятия (стр 144-162) /Проблемы развития предприятий Украины и России на современном этапе мировой экономики / под ред. д.э.н., проф. И.А. Дмитриева и к.э.н., доц. Д.А. Горового. – Харьков: ХНАДУ, ФОП Павлов, 2012. – 402 с.
2. Лев Б. Нематериальные активы: управление, измерение, отчетность / Б. Лев– М.: КВИНТО-КОНСАЛТИНГ, 2003. – 240 с.
3. Свейби К.Е. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / К.Е. Свейби. – М: Интерреклама, 2003. - 352 с.

4. Sullivan P.H. Profiting from Intellectual Capital. Extracting Value from Innovation / P.H.. Sullivan. – New-York : John Wiley & Sons, 1998. – 336 p.
5. Руус Й. Интеллектуальный капитал. Практика управления. / Й. Руус, С. Пайк, Л. Фернстрем – СПб.: Высшая школа менеджмента, Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета, 2008. - 436 с.
6. Bontis N. Intellectual Capital Disclosure in Canadian Corporations / N. Bontis – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.2.7427&rep=rep1&type=pdf>
7. Edvinsson L. Intellectual Capital: Realizing Your Companies True Value by Finding Its Hidden Brainpower / L. Edvinsson, M.S. Malone– N.Y.: Happer Business, 1997. – 240 p.
8. Кендюхов О.В. Паблік рилейшнз в корпоративному брендінгу: механізм управління та методологія оцінки: моногр. / О.В. Кендюхов, К.Ю. Ягельська – Донецьк: СПД Бабалік А.В. – 228 с.
9. Макаров Д.М. Оценка инвестиционной стоимости объектов интеллектуальной собственности в условиях переходного периода / Д.М. Макаров– М.: РИИС, 1999. - 204 с.
10. Козырев А.Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / А.Н.Козырев, В.Л. Макаров – М.: Интерреклама, 2003. – 352 с.
11. Слободянюк Н.А. Нематериальные активы предприятия как объект управления / Н.А.Слободянюк // Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. – № 3, 2010 – Хмельницький: ХНУ, 2010. – Т1. – С. 205-207.
12. Кравченко С.І. Оцінювання інтелектуального капіталу вищих навчальних закладів / С.І.Кравченко, О.В. Корнева – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7357/1/Стаття%20Кравченко%20Корнева.doc>
13. Державна служба статистики України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
14. Державна установа "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>
15. Біла книга-2 Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України. / Дем'яненко О.В., Доровських А.В., Кулаков С.А., Лі А., (упорядкування). — К.: Парламентське вид-во, 2008, — с. 246 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=46689&cat_id=46617
16. Капітальні інвестиції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_u.html
17. Blaug Ricardo and Lekhi Rohit. Accounting for intangibles: Financial reporting and value creation in the knowledge economy. A Research Report for The Work Foundation's Knowledge Economy Programme – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.researchpublic.com/publications/116-accounting-for-intangibles-financial-reporting-and-value-creation-in-the-knowledge-econom>

Ключові слова: нематеріальні активи, витрати, інвестиції, віртуальний капітал, прогнозні моделі.

Ключевые слова: нематериальные активы, затраты, инвестиции, виртуальный капитал, прогнозные модели.

Keywords: intangible assets, costs, investments, virtual capital, look-ahead models.

УДК 334

ЗАСТОСУВАННЯ АУТСОРСИНГУ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Горова К. О., к.е.н., доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Горова К. О. Застосування аутсорсингу в антикризовому управлінні підприємством. В статті розглянуто сутність та складові антикризового управління підприємством, зміст поняття аутсорсингу та його місце та роль в антикризовому управлінні.

Горова К. А. Применение аутсорсинга в антикризисном управлении предприятием. В статье рассмотрены сущность и составляющие антикризисного управления предприятием, содержание понятия аутсорсинга и его место и роль в антикризисном управлении.

Gorova K.. Application of outsourcing in crisis management. Essence and components of enterprise crisis management, substance of outsourcing and its part in the crisis management are considered in the article.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується нестабільністю та відсутністю сталого економічного розвитку, тому багато підприємств опинилися в кризовому стані, що відобразилося як на погіршенні фінансових результатів їх діяльності та спаді виробництва, так і на розмірі надходжень до державного бюджету. Перед підприємствами стоїть завдання пошуку оптимальних форм ведення своєї діяльності та можливостей зниження витрат. Одним з нових способів ведення бізнесу є аутсорсинг, що передбачає передачу непрофільних бізнес-процесів для виконання стороннім організаціям.